

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ Е. Лузік

« ____ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Практична психологія»

Тема: «Гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці»

Виконавець: студентка групи 426 Алфімова Анна Андріївна

Керівник: професор, доктор педагогічних наук Барановська Лілія
Володимирівна

Нормоконтролер: _____ Бородінова Л. Ю

(підпис)

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра педагогіки та психології професійної освіти
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Практична психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Е. Лузік
« » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на виконання дипломної роботи

Алфімової Анни Андріївни

1. Тема дипломної роботи «Гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці» затверджена наказом ректора від 26.03.2021 р. № 483/ст.
2. Термін виконання роботи: з 22.02.2021 до 01.06.2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до першого та другого розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків загальним обсягом 48 сторінок, з них обсяг основного тексту 43 сторінки, список використаних джерел нараховує 38 позицій.
4. Зміст пояснювальної записки: Вступ; Розділ 1. Теоретичні засади дослідження гендерних особливостей прояву емоційної сфери в юнацькому віці; Висновки до першого розділу; Розділ 2. Експериментальне дослідження гендерних особливостей прояву емоційної сфери в юнацькому віці; Висновки до другого розділу; Висновки; Список використаних джерел та літератури; Додатки.
5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного матеріалу): таблиці, рисунки.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Опрацювання та реферування літератури з теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження	22.02.2021	
2.	Формулювання теми, мети, завдання дослідження. Написання вступу. Складання попереднього плану роботи. Узгодження з керівником	01.03.2021	
3.	Написання першого розділу. Подання керівникові на перевірку	01.04.2021	
4.	Написання другого розділу. Подання керівникові на перевірку	01.05.2020	
5.	Оформлення роботи. Подання керівникові на перевірку	10.05.2021	
6.	Попередній захист дипломної роботи	20.05.2021	
7.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	30.05.2021	
8.	Подання остаточного варіанта на кафедру для перевірки на академічну доброчесність	31.05.2021	
9.	Подання дипломної роботи на рецензування	02.06.2021	
10.	Захист роботи	17.06.2021	

Дата видачі завдання: «22» лютого 2021 р.

Керівник дипломної роботи _____ Барановська Л. В.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Алфімова А. А.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці»: 48 сторінок, 38 використаних джерел та літератури, 5 додатків.

Об'єкт дослідження – емоційна сфера особистості в юнацькому віці.

Предмет – гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці.

У дипломній роботі розкрито гендерні особливості розвитку особистості в юнацькому віці та особливості емоційної сфери. Описано теоретичні засади дослідження гендерних особливостей прояву емоційної сфери в юнацькому віці, а саме психологічна характеристика віку та емоційна сфера особистості .

Практичне значення роботи полягає в тому, що її можна застосовувати як додаткове джерело знань про гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості, використовувати ці знання в практиці психологічної роботи. Також результати дипломної роботи можуть використовувати психологи під час роботи із сімейними парами, що знаходяться в непорозумінні один з одним; при викладанні загальної та вікової психології майбутнім психологам..

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ГЕНДЕР, СТАТЬ, ЕМОЦІЙНА СФЕРА, ОСОБИСТІСТЬ, МАСКУЛІННІСТЬ, ФЕМІННІСТЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ...	12
1.1. Психологічна характеристика юнацького віку.....	12
1.2. Емоційна сфера особистості та особливості її прояву в юнацькому віці.....	15
1.3. Гендерні особливості розвитку особистості в юнацькому віці.....	18
Висновки до першого розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	23
2.1. Характеристика психодіагностичних методик визначення предмета дослідження.....	23
2.2. Проведення емпіричного дослідження.....	27
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	30
2.4. Рекомендації щодо вивчення гендерних особливостей.....	35
Висновки до другого розділу.....	37
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	41
ДОДАТКИ	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах кардинальних змін для багатьох психологів став очевидним той факт, що, у міру демократизації суспільства, статеві властивості чоловіків і жінок стають все менш поляризованими і все більш взаємопересікаються.

Особливої уваги вивчення означеної проблематики потребує саме прояв емоційної сфери сучасних жінок і чоловіків, оскільки зміна статевої ролі впливає на напрям інтелектуального розвитку людини, і біологічна основа не є визначальним чинником цього розвитку.

Відтак, одна із найбільш актуальних та складних проблем сучасної психологічної науки є вивчення прояву емоційної сфери у чоловіків та жінок саме в юнацького віці.

Складність полягає у відсутності єдиної думки щодо залежності проявів емоцій щодо гендерної приналежності людини та віку.

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженням проблеми вивчення психологічних чинників прояву емоцій, засвідчує той факт, що означений феномен людської психіки досліджується багатьма галузями наукових знань, таких як біологія, психологія, філософія, визначення терміну різняться залежно від науки. Так, в біології емоції розглядалися як психічні стани і процеси в людини та вищих тварин; психологія розглядає емоції як загальну активну форму переживання організмом своєї життєдіяльності, в філософії емоції розглядаються як відносно короткочасні переживання, які носять чітко виражений ситуативний характер, тобто зв'язані зі ставленням людини до ситуацій, що виникають, або можливих ситуацій, до своєї діяльності, до конкретних вчинків.

У межах означених галузей дослідження даного явища здійснювалось цілим рядом зарубіжних та вітчизняних психологів. У зарубіжній психології проблемами вивчення емоційної сфери займалися Йоганн Фрідріх Герbart, Ян Амос Коменський, Джон Лок, Йоганн Генріх Песталоцці, Жан-Жак Руссо.

Серед представників вітчизняних психологів науковий інтерес виявляли учені: Рубінштейн Сергій Леонідович, Бех Іван Дмитрович, Бех Іван Дмитрович, Антон Семенович Макаренко, Ушинський Костянтин Дмитрович. У психологічних словниках та підручниках емоції, як правило, розглядаються як форма психічного відображення.

У психології існують кілька теорій, що пояснюють, чому виникають емоції. Ще в опублікованій в 1872 році книзі «Вираження емоцій у людини і тварин» Чарлз Дарвін продемонстрував еволюційний шлях їх розвитку. Порівнюючи емоційні прояви у людей і тварин, він підмітив, що виразні рухи людини, які пов'язані з емоціями, є значущими для еволюції і являють собою залишки раніше доцільних реакцій, що були вироблені в ході боротьби за існування.

У таламічній теорії Кенона-Барда роль центральної ланки емоційних переживань відводиться таламусу. При сприйнятті подій, що спричиняються емоціями, нервові імпульси спочатку надходять у таламус. У таламусі вони діляться: одна частина надходить у кору великих півкуль, де виникає суб'єктивне переживання емоції, а друга – у гіпоталамус, що є відповідальною за вегетативні зміни в організмі. Таким чином, у цій теорії об'єктивне переживання емоцій виділяється як самостійна ланка і пов'язане з діяльністю кори великих півкуль головного мозку [1].

Зважаючи на широкий спектр теоретичних та експериментальних досліджень емоційної сфери, слід зауважити, що специфіка вивчення даного феномена людської психіки переважно стосується діагностики та особливостей її прояву на певних вікових етапах становлення особистості, виокремлення загально психологічних чинників її виникнення, а також пошуку шляхів щодо її корекції. Проте вирішення проблеми, що стосується емоційної сфери, спираючись на гендерну приналежність, залишається відкритим й дотепер. Зазначене приводить до висновку про необхідність комплексного дослідження даного явища у гендерних особливостях прояву у чоловіків і жінок як запоруки гармонійного особистісного та професійного розвитку людини.

Існуюча ситуація обумовлює актуальність проблеми та вимагає певної уваги щодо гендерних особливостей прояву емоційної сфери, чим і обумовлюється вибір теми нашого дослідження: «Гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці».

Об'єкт дослідження: емоційна сфера особистості в юнацькому віці.

Предмет дослідження: гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці.

Мета: теоретично проаналізувати та експериментально дослідити гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці.

Реалізація мети відбувалася завдяки виконанню **завдань**.

1) Вивчити теоретичний аспект прояву психологічних особливостей в юнацькому віці та уточнити специфіку емоційної сфери.

2) Теоретично проаналізувати гендерний аспект розвитку особистості в юнацькому віці.

3) Дібрати психодіагностичний інструментарій та з його допомогою дослідити гендерні особливості емоційної сфери в юнацькому віці.

4) Розробити на основі результатів теоретичного аналізу та експериментального дослідження рекомендації щодо оптимізації гендерних особливостей розвитку емоційної сфери особистості в юнацькому віці.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз літератури, систематизація, класифікація, узагальнення отриманих результатів, порівняння теоретичних та експериментальних даних дослідження, формування висновків; *емпіричні:* спостереження, бесіда, опитування, тестування; для розв'язання поставлених завдань щодо виявлення гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці було використано: 1) адаптовану психодіагностичну методiku С. С. Бем «Маскулінність-фемінність»; 2) «методiku діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів» за В. В. Бойко; в) шкалу диференційних емоцій К. Ізарда; *методи статистично-математичної обробки даних:* виявлення ступеня узгодженості змін за допомогою r_s - критерію Спірмена;

розрахунки були проведені за допомогою пакету статистичних програм SPSS Statistics 17.0, Microsoft Office Excel 2003.

Практична значущість результатів дипломної роботи полягає в тому, що її можна застосовувати як додаткове джерело знань про гендерні особливості прояву емоційної сфери особистості, використовувати ці знання в практиці психологічної роботи. Також результати дипломної роботи можуть використовувати психологи під час роботи із сімейними парами, що знаходяться в непорозумінні один з одним; при викладанні загальної та вікової психології майбутнім психологам.

Структура дипломної роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 38 найменувань та 5 додатків. Основний зміст роботи викладений на 43 сторінках і містить три таблиці. Загальний обсяг роботи - 48 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

1.1. Психологічна характеристика юнацького віку

Проблема нашого дослідження тісно пов'язана з віковою психологією. Саме у цій галузі психології вік розглядається як конкретний, відносно обмежений у в часі ступінь психічного розвитку індивіда та його розвитку як особистості, яка характеризується сукупністю закономірних фізіологічних і психологічних змін, не пов'язаних з розходженням індивідуальних особливостей. Одним із основних аспектів вікової фізіології є періодизація росту та розвитку організму, яка ґрунтується на комплексі морфологічних і функціональних особливостей організму. До них належать розмір тіла і його окремих органів, їхня маса, характер окостеніння скелету, прорізання зубів, розвиток ендокринних залоз, статевий розвиток, розвиток рухового апарату тощо.

Виділяють такі основні періоди розвитку людини: 1-10 днів – новонароджений, 10 днів-1 рік – грудний вік, 1-3 роки – раннє дитинство, 4-7 років – перше дитинство, 8-11 років дівчатка і 8-12 років хлопчики – друге дитинство, відповідно 12-15 і 13-16 – підлітковий вік, 16-20 і 17-21 рік – юнацький вік, 22-35 роки жінки та чоловіки – 1-й період зрілого віку, 36-55 років жінки та 36-60 років чоловіки – 2-й період зрілого віку, 56-74 роки жінки та 61-74 роки чоловіки – похилий вік, 75-90 років – старечий вік, 90 років і старші – довгожителі.

У кожному віці є певні особливості, зокрема юнацький характеризується як третій світ, що існує між дитинством та дорослістю. Важливим мотиваційним аспектом у цьому віці є з'ясування свого місця у житті, формування світогляду, пізнавальної діяльності, самосвідомості.

Центральними новоутвореннями цього вікового періоду є особистісне самовизначення щодо професії. Особистість активно шукає себе у різній діяльності, планує майбутній соціальний статус та шляхи досягнення.

Поняття «самовизначення» подібне до поняття «ідентичність», розробленого американським ученим Е. Еріксоном, який говорить про юність як про період кризи ідентичності, коли юним людям потрібно здолати суперечності між уже сформованими у них теоретичними уявленнями про світ, власні можливості та діяльність, узгодити поняття між собою та перейти до їх практичного виконання. Ідентичність забезпечує сприйняття неперервності минулого, майбутнього та теперішнього.

Ідентичність – психосоціальна тотожність, що дає змогу усвідомлювати себе у всьому різноманітті своїх бачень навколишнього світу та визначає її системи цінностей, ідеалів, життєвих принципів. Ідентичність – умова ментального здоров'я, оскільки як особистість, що не знайшла своє покликання, вважається «втраченою». Формується вона зазвичай в чотири етапи:

- 1) початковий етап – невизначена, що характеризується нечіткою формою, коли особистість не має системи цінностей та не розуміє свої уміння та здібності;
- 2) етап передчасної ідентичності – професійний або особистісний вибір за людину робить авторитетна особистість;
- 3) варіант моратію – варіант ідентичності, коли юнаки та дівчата усвідомлено без допомоги інших обирають професійний шлях;
- 4) варіант зрілої ідентичності, що характеризується переходом до практичної реалізації професійного вибору, підіймаються по кар'єрним сходах, розвиваються у своїй діяльності.

І. С. Кон вважав, що самовизначення є завершеним, коли проходить перевірку на практиці у життєвих ситуаціях та обставинах. Тому юнацький вік розширюють в часі до 22-25 років, коли особистість є досить зрілою не лише у фізіологічному, але й у психологічному плані.

Юнацький вік – це усвідомлення людиною себе як неповторну, не схожу на інших людину з відносно необмеженими можливостями, власними здібностями, уміннями, думками, поглядами, цінностями.

В. Штерн вважав, що одну з визначних ролей у формуванні особистості відіграють саме цінності, оскільки цінності формують типи людської особистості: теоретичний, економічний, естетичний, політичні, релігійні, соціальні.

Соціальна ситуація розвитку опосередкована спрямованістю на самостійність і дорослість. Механізмом саморегуляції та саморозвитку є саме самосвідомість. Звернемось до аналізу самосвідомості через її структуру.

Елементи структури самосвідомості:

- власна тотожність;
- образ «Я»;
- психічні якості і можливості;
- соціально-моральна самооцінка.

Аналіз самосвідомості буде неповним, якщо ми не схарактеризуємо психологічну готовність. За В. В. Давидовим, психологічна готовність являє собою такі компоненти:

- 1) здатність та потреба у соціумі;
- 2) здатність та потреба до творчої діяльності;
- 3) уміння теоретично міркувати та орієнтуватись в життєвих обставинах;
- 4) здатність до рефлексії, яка є передумовою критичного ставлення до себе і готовності до праці.

За Ж. П'яже – юнацький вік є віком гіпотетико-дедуктивного мислення, вміння абстрагуватися та формулювати альтернативні гіпотези. Поява формального мислення означає узагальнення їх як суб'єктів пізнання, новий метод вирішення завдань, що полягає в організації фактів, виокремленні, формуванні гіпотез, їх обґрунтуванні і доведенні [3].

На успішність інтелектуальної діяльності та стиль мислення впливає фізіологічний аспект, а саме особливість нервової системи. Людям із сильною руховою нервовою системою легше навчатись в умовах навантажень, на відміну від юнаків і дівчат зі слабкою нервовою системою.

Сприймання стає складним самостійним інтелектуальним процесом, оскільки відбувається глибокий самоаналіз внутрішньої поведінки, можливостей, здібностей,

думок, відносин з оточуючими людьми. Пам'ять також набуває специфічної спеціалізації, стає планомірною та продуктивною, можна помітити індивідуальні домінуючі види пам'яті в юності. Завдяки розвитку особистості та вольових якостей, юнаки та дівчата без труднощів можуть тривалий час концентруватись на пізнавальних об'єктах, не відволікаючись, як це було раніше.

У цьому віці особистість спрямована на активне засвоєння професійних навичок, яке опосередковане професійним самовизначенням у цьому віці [2].

Отже, юнацький вік має певні особливості, психологічний аналіз цього етапу пов'язаний з розвитком самосвідомості, формуванням світогляду, вирішенням завдань професійного самовизначення та вступом у доросле життя.

1.2. Емоційна сфера особистості та особливості її прояву в юнацькому віці

У попередньому параграфі були зазначені психологічні особливості розвитку юнацького віку, проте, з огляду на тему нашого дослідження, найбільший інтерес у нас викликає питання, чи обумовлюється прояв емоційної сфери особливостями юнацького віку. Саме теоретичному аналізу цього питання буде присвячено наступний параграф.

Емоційна сфера – ієрархічно упорядкована система, сформована на основі пріоритетних життєво важливих емоцій. Емоційна сфера психіки – це своєрідна форма відображення дійсності особистістю у вигляді відображення її ставлення до дійсності, що пов'язане з поширенням на весь організм збудження, яке викликається активною реакцією суб'єкта. На відміну від гностичних процесів, які відображують властивості і зв'язки предметів матеріального світу у формі образів, процеси емоційної сфери відображають ставлення людини до значущих для неї об'єктів, явищ і подій у формі переживань.

Сучасний світ наповнений великою кількістю ситуацій, що викликають різні за модальністю емоції в особистості. На жаль, з кожним роком додається все більше різновидів життєвих ситуацій (політичні конфлікти, окупація територій, військові обстріли, вимушене переселення, коронавірус тощо), що викликають значні

негативні емоції, в яких особистість потребує підтримки й допомоги. Значний вклад в розвиток психодіагностичного інструментарію дослідження емоційного компонента внесли: К. Ізард, В.М. М'ясищев, Р. Лазарус, О.М. Леонтьєв, Є.П. Льїн, В.М. Бехтерєв, Г.М. Бреслав, М.В. Серов, О.А. Орехова та інші.

За словами С. Л. Рубіншейна, психічні процеси у своїй цілісності – не тільки пізнавальні, а й «афективні», емоційно-вольові, що виражають не тільки знання про явища, а й відповідне ставлення, тому ми можемо розглядати емоційну сферу як складову афективної сфери [4].

Різні психологічні напрями особливо підходять до проблеми емоцій, їх місця у психологічній структурі. Представники класичного біхевіоризму вважають, що поняття «емоція» не є досить значимим, і застосовують поняття «активація». Біхевіористи вважають це поняття більш доречним, що має пояснювальну силу.

3. Фрейд вважав емоції єдиною спонукальною силою психічного життя на основі інстинктивних відчуттів. Проте його послідовники почали розглядати афект як інтрапсихічний фактор, який здатний пробуджувати фантазії людини.

Неоднозначним є також розуміння того, в якій площині психічного – свідомій чи підсвідомій - формуються емоції. Гуманістична психологія більш сконцентрована на природній взаємодії емоцій з підсистемами особистості, вільному розкритті переживань.

На початку ХХ ст. у низці праць Дж. Вотсона і П. Жане була сформована ідея, що емоція – це реакція організму на ситуацію. Згідно з П. Жане, емоція як реакція не зводиться до внутрішнього переживання або до природних змін, порушень у роботі фізіологічних систем організму. Він наголошує, що емоція – реакція особистості в цілому на ті ситуації, до яких вона не здатна адаптуватися, і ця реакція має функціональне значення.

Емоційна форма відображення має певні особливості.

1) В емоціях відображається ставлення до предметної діяльності, об'єктивних якостей предмета, значущих для суб'єкта. Емоції виражають стан суб'єкта.

2) Це відображення зовнішнього світу відбувається не у формі образу, а у формі переживання.

3) Так як відображальна діяльність одночасно є фізіологічною і психічною, психофізіологічний характер емоційних явищ є виразно двоїтим: афективне хвилювання, з одного боку, та органічні вияви – з іншого. [6]

Специфіка емоцій виявляється у змісті відображення, його формі, характері та особливостях структури і форми існування емоцій. Виділення переживання як форми вияву емоцій та протизагагу образу в когнітивній сфері підкреслює різницю пізнавальних та емоційних процесів, визначення їх як форм психічного відображення увиразнює їхній зв'язок, єдність. Емоційні процеси впливають на пізнавальну діяльність людини, регулюючи її спрямованість, дозуючи інформацію.

Емоції класифікують залежно від сфери явищ, що визначають їх виникнення. Найзагальнішим є поділ емоцій на позитивні та негативні. Позитивне ставлення людини до чогось виражається в таких емоціях як задоволення, радість, негативне ставлення - в емоціях невдоволення, смутку, огиди, гніву.

За характером впливу на організм розрізняють стеничні та астеничні емоції, що мотивують людину до виконання або припинення певних дій. За характером впливу на діяльність емоції поділяють на організуючі та дезорганізуючі, що пов'язано з регуляцією психічної діяльності й поведінки людини, спрямованих на задоволення актуальних потреб. Настрій – емоційний стан індивіда, що на певний час забарвлює його стосунки з дійсністю. На відміну від інших емоційних явищ, настрої не має очевидного предметного змісту.

Пристрасті – це сильне стійке почуття, що являє собою спрямованість усіх думок особистості на єдину мету. Це є довготривалі почуття, які підпорядковують собі всі інтереси та зусилля.

Джерела емоцій поділені за різними класифікаційними критеріями. За однією з класифікацій за А. Ягелло, до основних джерел емоційних переживань відносять:

- 1) фізіологічні потреби;
- 2) контакт з іншими людьми;
- 3) пізнання довкілля;
- 4) самопізнання;
- 5) спогади про минуле;

б) мрії про майбутнє.

Щодо емоційних властивостей особистості, сюди відносять емоційну збудливість, емоційну вразливість, емоційну ригідність-лабільність, емоційну стійкість та експресивність. [5]

Отже, характеризуючи емоційну сферу особистості, ми бачимо, що досліджена сутність емоцій, їх структура, механізми, що спричиняють їх виникнення, види, напрями дослідження цього феномена. Усе це дозволяє нам приділити ґрунтовну увагу емпіричному їх дослідженню в юнацькому віці.

1.3. Гендерні особливості розвитку особистості в юнацькому віці

Вивчаючи наукові джерела з проблеми нашого дослідження, ми виявили, що іноземні вчені використовують різні терміни для номінації нашого предмета дослідження. Так, зокрема, терміном «sex» позначають біологічно обумовлену основу поведінки людини; поняття «gender» використовують, коли мають на увазі соціокультурний зміст її поведінки.

У вітчизняній психології вживаються поняття «стать» і «гендер». Стать – це індивідуальна властивість людини, яка описує біологічні відмінності між людьми, що є визначеними генетичними особливостями будови клітин, анатомо-фізіологічними характеристиками і дітородними функціями. Гендер – соціально-психологічна характеристика людини, яка визначає психологічну належність її до чоловіка або жінки.

Стать як біологічне явище відноситься до індивідуальних характеристик: її визначають тоді, коли відбулось зачаття людини, і вона є незмінною. Але через впливу соціальних чинників людина приймає або відторгає свою стать, сприймає її як дар чи кару. Тому закладену поведінку можна підсилити або пригальмувати, проте є вірогідність ослаблення продуктивності діяльності і поява неврозів. Стать як соціокультурний зміст поведінки обумовлена чинниками навколишнього середовища: виховання, ставлення батьків, вплив близького оточення. Відмінності в

психології людей різної статевої групи почали досліджувати недавно. Це можна пов'язати з тим, що загальнолюдську культуру, зокрема й психоаналіз, створювали переважно чоловіки.

Як вважають дослідники, основними елементами статево-рольової соціалізації є: статева ідентифікація, статеве маркування, статево-рольові уявлення, статево-рольові цінності і переваги, статеві ролі, статево-рольова орієнтація, статево-рольова поведінка.

Поєднання чоловічого і жіночого розглядають з різних сторін. Маскулінність (мужність) і фемінність (жіночність) порівнювали і пояснювали, не взаємопов'язуючи одне з одним. Також ці якості розглядалися так, що якщо віддаляється від одного, то умовно наближається до протилежного, наприклад, що відводить від мужності, автоматично наближає до жіночності, пояснюючи незалежність один від одного, вважаючи, що кожна людина може мати якісь маскулінні й фемінні ознаки. Тому біологічно кількість існуючих статей усього дві, психологічних варіацій статево-рольової ідентичності - значно більше.

На формування людини як особистості фемінність і маскулінність впливають як філогенетично обумовлені властивості психіки і як соціокультурні утворення, закладені ще з моменту утворення зиготи.

Статева ідентичність - компонент статевої свідомості, за допомогою якого людина сприймає себе як представника тієї чи іншої статі. Соціальним проявом статевої ідентичності є статева роль.

Формування психологічної статі - це освоєння певної поведінки, незвичайних проявів емоцій, установок, уявлень, що пов'язані з статевою роллю, оволодіння статевою ідентичністю. Статева ідентифікація - сполучення соціального процесу з психологічним усвідомленням власної статі, зарахування себе до певної статевої групи. Оточуючі виробляють ряд ознак, яким має відповідати поведінка представників кожної статі. Такі ознаки представлені як статево-рольові стереотипи маскулінності й фемінності, чий зміст залежить від рівня розвитку суспільства, поділом праці в ньому, культурою, релігією, традиціями.

Статеві-рольові стереотипи – манери і типи поведінки, які вважаються більш прийнятними для представників однієї статі, ніж для іншої. Завдяки цій поведінці визначається стиль поведінки чоловіків (хлопчиків) і жінок (дівчаток) і відображаються зразки, на які орієнтуються люди. Формуються вони в процесі соціалізації дитини через засвоєння суспільного досвіду, коли дитина, граючись з ровесниками, розрізняє свою стать та протилежну, спостерігає відмінності поведінки хлопчиків і дівчаток. Основну роль у ній відіграють статево-рольові уявлення. На цих уявленнях формується статева самосвідомість - усвідомлення себе чоловіком чи жінкою і відчуття необхідності виконувати певні соціальні ролі та обов'язки.

Зазвичай у будь-яких дослідженнях береться до уваги чинник статі, тому існує чимало даних про відмінності психологічних характеристик у чоловіків і жінок. Багато досліджень було проведено з вивчення варіацій у здібностях.

Біологічна вроджена стать і психологічний складник пов'язані неоднозначно: чоловік може мати жіночий характер, а жінка - поводитися мужньо та не жіночно. Для усвідомлення особистістю своєї статі і для вміння нею користуватись, потрібна статево-рольова соціалізація - засвоєння в онтогенезі ролей, цінностей, форм поведінки і діяльності. Певні образи про особливості жіночої і чоловічої психології, їх призначення і спрямування змінюються під впливом соціального та економічного розвитку, зміни світогляду, утвердження гендерних відносин тощо. Проте на міжстатеві відмінності не можна не звертати увагу, тому що вони пов'язані з усіма індивідуальними особливостями людини.

Психологічні особливості тісно переплітаються з еволюційним і культурним призначенням кожної статі. Так як фізіологічно та біологічно вони рівноправні, то інтерпретувати особливості і визначати стратегію самоактуалізації варто, ураховуючи етологічні підстави.

Проявом психологічної фемінності юнаків є підвищена емоційність і чутливість – емотивна акцентуація, а орієнтація на фемінні ідеали спостерігається надмірною мінливістю настрою, наприклад, чергуванням афективних та депресивних станів та психічною неврівноваженістю – застрягаюча акцентуація [8].

Дослідження взаємозв'язку фемінності - маскулінності особистості в юнацькому віці показують значущий вплив маскулінно-фемінних складових психологічної статі на особистісні риси жінок і чоловіків. Риси психологічної статі є взаємозалежні від віку особистості [7].

Висновки до першого розділу

У процесі теоретичного аналізу результатів наукових досліджень проблеми вивчення гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці було висвітлено сутність, засади і особливості прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці у вітчизняній та зарубіжній літературі. Відповідно до цього:

1) виявлено, що сьогодні існує значна кількість досліджень, присвячених ширшому розумінню та розкриттю поняття «вік», де виділено елементи структури самосвідомості, етапи формування ідентичності та компоненти психологічної готовності;

2) розкрито сутність дефініцій ключових із проблеми дослідження понять: «емоційна сфера», «ідентичність», «юнацький вік», «настрій», «пристрасть», «стать», «гендер», «статева ідентичність», «статева ідентифікація», «статеворольові стереотипи», так, зокрема під «емоційною сферою» розуміють ієрархічно упорядковану систему, сформовану на основі пріоритетних життєво важливих емоцій; Стать – це індивідуальна властивість людини, яка описує біологічні відмінності між людьми, що є визначеними генетичними особливостями будови клітин, анатомо-фізіологічними характеристиками і дітородними функціями; гендер – соціально-психологічна характеристика людини, яка визначає психологічну належність її до чоловіка або жінки;

3) проаналізовано та узагальнено основні гендерні особливості як фактор обумовлення прояву емоційної сфери, а саме вивчення статі шляхом порівняння фемінності і маскулінності; основними характеристиками фемінності є: підвищена емоційність і чутливість – емотивна акцентуація, а орієнтація на фемінні ідеали

спостерігається надмірною мінливістю настрою, наприклад, чергуванням афективних та депресивних станів та психічною неврівноваженістю – застрягаюча акцентуація; маскулінність – це набір характерних рис, ознак, способів поведінки та ролей, що широко визнаються притаманними чоловічому гендеру у межах певного суспільства у визначений історичний період.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

2.1. Характеристика психодіагностичних методик визначення предмета дослідження

З огляду на результати здійснення теоретичного аналізу, що стосувались вивчення гендерних особливостей та прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці, нами було проведено експериментальне дослідження з метою з'ясування впливу гендерних особливостей на емоційну сферу юнаків і дівчат цього віку..

Відповідно до цього, основними завданнями нашого емпіричного дослідження є:

- 1) здійснення добору методичного інструментарію для проведення емпіричного дослідження;
- 2) проведення емпіричного дослідження та здійснення аналізу й інтерпретації отриманих результатів;
- 3) розроблення практичних рекомендацій щодо вивчення гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці.

Стосовно виконання першого завдання слід зауважити, що оскільки метою нашого дослідження було вивчення гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці, саме тому першою ми використали методику на вивчення маскулінності - фемінності Сандри Бем (показано в Додатку А), яка дозволить з'ясувати, чи ці відмінності маскулінності - фемінності генетично зумовлені чи сформовані внаслідок середовищних впливів. Щодо цього американський психолог Сандра Бем (1974) запропонувала тест маскулінності-фемінності для діагностики психологічної статі і визначення ступеня андрогінності, маскулінності та фемінності особистості. Методика складається із 60 пунктів, в яких представлено певну якість. На кожен пункт досліджуваний відповідає «так» або

«ні» чи «+» або «-», цим самим оцінюючи наявність або відсутність у себе поданих якостей. Опитувальник може застосовуватись і у формі експериментного рейтингу. У такому випадку оцінка досліджуваного за представленими якостями здійснюється компетентними судьями – людьми, що добре знають його. За кожний збіг відповіді з ключем нараховується один бал. Потім визначаються показники фемінності (F) і маскулінності (M) відповідно до формул: $F = (\text{сума балів по фемінності}) : 20$ $M = (\text{сума балів по маскулінності}) : 20$. Основний індекс IS визначається як: $IS = (F - M) \times 2,322$. Якщо величина індексу IS укладена в межах від -1 до +1, то робиться висновок про андрогінність. Якщо індекс менше -1 ($IS < -1$), то робиться висновок про маскулінність, а якщо індекс більше +1 ($IS > 1$) - про фемінність. При цьому, в разі коли $IS < -2,025$ - говорять про яскраво виражену маскулінність, а якщо $IS > +2,025$ - кажуть про яскраво виражену фемінність. На основі результатів Сандра Бем виокремила вісім статево-рольових типів. Вона запровадила поняття «андрогінний тип».

Андрогінія – явище, при якому людина одночасно проявляє як чоловічі, так і жіночі якості. З цим явищем у психології пов'язують високі можливості соціальної адаптації. Так, С. Маккобі і К. Джеклін звертали увагу на те, що високий рівень фемінності у жінок часто пов'язаний із заниженою самооцінкою і із високим рівнем тривожності. Пізніше було доведено, що високомаскуліним чоловікам і високофемінним жінкам важче у тих видах діяльності, які не відповідають традиційним статево-рольовим стереотипам, тоді як особам з андрогенним проявом особистості із високим потенціалом маскулінності і фемінності легше змінювати тип і стиль діяльності залежно від умов, також вони менше піддаються дистресам. С. Бем так характеризує статево-рольові типи:

- - маскуліні чоловіки (нечутливі, енергійні, честолюбні);
- - маскуліні жінки (наділені сильною волею, схильні змагатися з чоловіками і претендувати на їхнє місце у професії, соціумі, сексі);
- - фемінні чоловіки (чутливі, цінують людські стосунки і досягнення духу, частіше за все є творчими).

Друга обрана нами методика - методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко (Додаток Б), що дозволяє визначити емоційні перешкоди на шляху встановлення емоційних контактів.

Методика складається з 25 тверджень закритого типу, навпроти кожного твердження опитуваний відповідно до своїх відповідей ставить «+» або «-». Визначення «перешкод» у встановленні емоційних контактів може виконуватися як колективно, так і індивідуально.

Обробка результатів дослідження проводиться за допомогою дешифратора (таблиця з номерами питань). Здійснюється оцінювання кожної відповіді опитуваного. Сума може коливатися в межах від 0 до 25. Чим більше балів, тим виразнішою є емоційна проблема у повсякденному спілкуванні. Якщо сума балів становить:

- не більше 5 балів — емоції зазвичай не заважають спілкуватися з партнером;
- 6-8 балів — у досліджуваного є деякі емоційні проблеми в повсякденному спілкуванні;
- 9—12 балів — свідчення того, що емоції «на кожний день» дещо ускладнюють взаємодію з партнером;
- +• 13 балів і більше — емоції заважають досліджуваному встановлювати контакти з людьми, можливо, опитуваний піддається деяким дезорганізуючим реакціям чи станам.

Третя методика - «Шкала диференціальних емоцій» (Додаток В) розроблена відомим американським психологом К. Ізардом у вигляді додатка до його теоретичної концепції, в якій розвиваються положення про існування 10 базових емоцій, що становлять основу всього емоційного життя людини. До них відносяться емоції інтересу, радості, здивування, горя, гніву, презирства, відрази, страху, сорому і провини. Доступна і зручна в використанні «Шкала диференціальних емоцій» заповнює існуючий в прикладній психодіагностиці дефіцит засобів, що дозволяють отримати одномоментний зріз цілої палітри поточних емоційних переживань. Для оцінки актуального ФС людини в конкретній професійній ситуації подібний методичний інструмент незамінний, оскільки з його допомогою можуть бути

проаналізовані афективні компоненти регуляції діяльності, що відображають особливості мотиваційних установок суб'єкта.

Методика складається з переліку загальновідомих емоційних станів і тверджень про них, яким досліджуваний повинен надати оцінку. У результаті підраховується сума балів за відповідною схемою та визначається домінуюча емоція чи емоційний стан. Тестові методики вивчення емоцій розраховані на аудиторію досліджуваних підлітків і дорослих.

Запропонована методика включає 30 монополярних шкал, представлених прикметниками, що відповідають різним відтінкам емоційних переживань. Для оцінки кожної з 10 базових емоцій використовуються три приватні шкали, розташовані в наступному порядку:

I. Інтерес (п. 1–3); II. Радість (п. 4–6); III. Здивування(п. 7– 9); IV. Горе (п. 10–12); V. Гнів (п. 13–15); VI. Відраза (п. 16— 18); VII. Презирство (п. 19–21); VIII. Страх (п. 22–24); IX. Сором (п. 25– 27); X. Провина (п. 28– 30).

Випробовуваному пропонується оцінити міру вираженості кожного емоційного переживання за п'ятибальною шкалою: від його повної відсутності (1 бал) до максимальної вираженості (5 балів). У цій методиці всі шкали прямі, тобто зростання оцінок по них безпосередньо відповідає збільшенню сили емоційного переживання.

Процедура обробки даних за «Шкалою диференціальних емоцій» включає два етапи. На першому етапі підраховуються оцінки по кожній з 10 базових емоцій. Це робиться шляхом сумування балів по трьох шкалах, що описують прояви відповідних емоцій. У результаті виходять 10 показників, значення кожного з яких може варіювати в діапазоні від 3 до 15 балів. Типовою формою представлення цих показників є побудова так званого «профілю емоцій» в наступному просторі координат: по осі абсцис наносяться найменування або номери базових емоцій, по осі ординат – отримані бальні оцінки по кожній з них.

На другому етапі підраховуються узагальнені показники по укрупнених групах емоцій :

Індекс позитивних емоцій (ШЕ) – характеризує міру позитивного емоційного відношення суб'єкта до поточної ситуації. Підраховується як сума балів по трьох перших блоках базових емоцій :

$$\text{ШЕ} = \sum \text{I, II, III (Інтерес + Радість + Здивування)}.$$

Значення ШЕ можуть коливатися в діапазоні від 9 до 45 балів.

Індекс гострих негативних емоцій(ІГНЕ) – відбиває загальний рівень негативного емоційного відношення суб'єкта до поточної ситуації. Підраховується як сума балів по чотирьох подальших блоках базових емоцій :ІГНЕ = \sum IV, V, VI, VII(Горе + Гнів + Відраза + Презирство).

Значення ІГНЕ можуть коливатися в діапазоні від 12 до 60 балів.

Індекс тривожно–депресивних емоцій(ІТДЕ) – відбиває рівень відносно стійких індивідуальних переживань тривожно–депресивного комплексу емоцій, що вказують на суб'єктивне відношення до поточної ситуації. Підраховується як сума балів по трьох останніх блоках базових емоцій :

$$\text{ІТДЕ} = \sum \text{VIII, IX, X(Страх + Сором + Вина)}.$$

Бали ІТДЕ можуть коливатися в діапазоні від 9 до 45.

На додаток до загальної характеристики міри вираженості основних типів емоційних переживань проводиться якісний аналіз конкретних видів емоцій, що визначає емоційне забарвлення поточної діяльності. Для цього на профілі емоцій виділяються основні списи і співвідносяться з рівнем представленості інших емоцій.

2.2. Проведення емпіричного дослідження

Визначення психодіагностичного інструментарію дозволяє нам провести емпіричне дослідження. Учасниками нашого експерименту було 40 осіб юнацького віку, з них 20 дівчат і 20 хлопців, дослідження проводилося на базі Національного авіаційного університету зі студентами спеціальності 053 – майбутніми практичними психологами.

Початок нашого дослідження здійснювався таким чином, що з метою забезпечення більш комфортних умов та через карантинні заборони проведення

даного анкетування половині досліджуваних було надіслано на пошту одразу три окремих для кожної методики бланки в електронному вигляді із зрозумілою інструкцією стосовно їх заповнення. Для іншої половини респондентів, яким було зручніше проходити методики наочно з бланками, а не в електронному вигляді, нами було проведено бесіду з метою усвідомлення особами значущості проведення даного дослідження, під час якої було висвітлено феномен гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці. Дана форма роботи дала можливість сформуванню в досліджуваних установку зосередженості на власних переживаннях та думках у межах проблематики дослідження.

Після продуктивного налаштування, кожен з опитуваних, що став учасником нашого дослідження, отримав бланк для фіксації відповідей із запропонованого методичного інструментарію. Для спрощення подальшої обробки результатів кожен бланк містив певну кількість тверджень, і поруч біля них було запропоновано позначати кожну якість у вигляді «+» якщо відповідь позитивна, і «-» якщо негативна.

Перед проведенням певної методики досліджуваним давалась окрема інструкція до кожного опитувальника. Також слід зазначити, що між проведенням методик респондентам надавалась п'ятихвилинна перерва з метою відпочинку та переключення уваги від однієї на іншу.

Так, відповідно до логіки проведення нашого дослідження, розпочати експеримент ми вирішили з вивчення маскулінності - фемінності, саме тому першою було запропоновано методику Сандри Бем. Як і зазначалось вище, перед її проведенням учасникам експерименту надавалась така інструкція: «оцініть наявність (або відсутність) у себе названих нижче якостей. Можна відповідати тільки «Так чи Ні».

Після того, як ми переконались у тому, що всі зрозуміли інструкцію, було розпочато роботу. У разі необхідності ми додатково пояснювали правила роботи за даною методикою. Під час проведення даної роботи ніхто з респондентів не був обмежений у часі, тобто кожен виконував завдання стільки часу, скільки було необхідно для його завершення.

Після завершення роботи над першою методикою було зроблено п'ятихвилинну перерву, після чого всі разом перейшли до виконання методики діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко. Усім було надано інструкцію щодо її виконання: «Уважно прочитайте наведені нижче пункти на бланку тверджень і у відповідній клітинці поставте знак + , якщо твердження співпадає з Вашою думкою про себе, або - , якщо воно не співпадає. Ніяких додаткових знаків чи записів робити не варто. Вам потрібно уважно прослідкувати за тим, щоб номер твердження і номер клітинки, куди Ви записуєте відповідь, співпадали».

Після надання інструкції всі учасники приступили до її виконання. У процесі роботи у разі необхідності надавались додаткові пояснення щодо виконання поставленого завдання. Часових рамок встановлено не було, тому на проходження методики кожен витратив стільки часу, скільки потребував, у середньому 7 хвилин.

Іноді опитувані коментували запитання, а деякі навіть питали поради щодо відповіді на певні твердження з першої методики, на що ми не могли ніяк впливати і давали відповідь, тому що це їхнє особисте опитування щодо лише їхньої думки.

Після виконання другої методики ми роздали бланки з третьою методикою, «Шкалою диференціальних емоцій» К. Ізгарда. Інструкція виглядає таким чином: «Перед вами список прикметників, які характеризують різні відтінки різних емоційних переживань людини. Праворуч від кожного прикметника розташований ряд цифр – від 1 до 5, що відповідає по наростанню різної міри вираженості цього переживання. Ми просимо вас оцінити, наскільки кожне із перерахованих переживань властиве вам у даний момент часу, закресливши відповідну цифру. Не замислюйтеся довго над вибором відповіді: найбільш точним зазвичай виявляється ваше перше відчуття!

Ваші можливі оцінки:

1 – переживання повністю відсутнє; 2 – переживання виражене трохи; 3 – переживання виражене помірно; 4 – переживання виражене сильно; 5 – переживання виражене в максимальному ступені».

Після прочитання інструкції респонденти приступили до виконання методики. Студенти почували себе вільно, ненапружено, була доброзичлива обстановка, деякі твердження викликали різні реакції та емоції респондентів.

Після закінчення роботи з третьою методикою ми подякували учасникам за участь у нашому дослідженні, зібрали бланки з відповідями для подальшої обробки та інтерпретації отриманих результатів, на основі яких в подальшому буде розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці. Запитали, яке було враження відносно даних тверджень трьох методик, на які питання було найскладніше дати відповідь. Загалом, всім було цікаво давати відповідь щодо тверджень, складнощі викликали такі якості з першої методики як «атлетичність», «інфантильність» та «традиційність чи схильність умовностей».

Детальна інформація про отримані дані та їх подальшу математичну обробку подана у наступному підрозділі.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження

З метою виявлення взаємозалежності між гендерними особливостями та емоційною сферою особистості в юнацькому віці нами було проведено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів.

Кількісні показники результатів використання першої методики наведено в таблиці 2.3.1

Кількісні показники результатів дослідження маскулінності - фемінності

Категорії	Стать	Кількість осіб, %	Категорії	Стать	Кількість осіб, %
Яскраво виражена маскулінність	Ч	Виявлено не було	Яскраво виражена маскулінність	Ж	Виявлено не було
Маскулінність	Ч	10%	Маскулінність	Ж	Виявлено не було
Андрогінність	Ч	80%	Андрогінність	Ж	75%
Фемінність	Ч	10%	Фемінність	Ж	25%
Яскраво виражена фемінність	Ч	Виявлено не було	Яскраво виражена фемінність	Ж	Виявлено не було

За результатами використання першої методики (Маскулінність-фемінність) ми визначили, що андрогінність виражена у дівчат: у 75% респондентів та 80% серед респондентів – юнаків. Своєю чергою, фемінність була виявлена серед хлопців у 10%, та у 25% дівчат; маскулінність - у 10% представників чоловічої статі та не виявлено серед жіночої; вона проявляється у чоловіків на перший погляд більшою самостійністю, проте такі чоловіки часто не витримують напруги і вдаються до алкоголю. Вони нерідко схильні до насильства і кримінальної поведінки. Також можуть рано померати від серцево-судинних захворювань. Сексуальні проблеми властиві і тим, і іншим чоловікам, як і проблеми в сімейному житті. З тими та іншими чоловіками жінкам складно спілкуватися. Зрозуміло, що проблеми можуть бути виражені більшою чи меншою мірою.

Золотою серединою для чоловіка вважається маскулінність, що зазвичай пов'язана з нормальним проживанням сепарації. Такий чоловік упевнений в любові і схваленні жінок, вміє подобатися їм, поважає жінок, цінує їх, але дуже добре

розуміє, що сам він не є жінкою, дуже добре усвідомлює свою власну маскулінність, любить її і вміє її вигідно підносити.

Цікавим є те, що в нашому дослідженні серед дівчат та юнаків відсоток андрогінності був майже в однаковому співвідношенні, незважаючи на стать особистості, що характеризується поєднанням (не обов'язково рівною мірою) і жіночих, і чоловічих якостей; психологічна андрогінність виявляється при високих показниках одночасно і за шкалами маскулінності (уподібнення чоловікові) і фемінності (уподібнення жінці); андрогінність у зовнішньому вигляді є поєднанням чоловічих і жіночих ознак.

Фемінність у жінок, що була досліджена у 25% опитуваних, проявляється в емоційності, ніжності, вразливості, ширості, відвертості у прояві почуттів, привабливості, шармі, що викликає у чоловіків, згідно з їх маскулінною ідентичністю, бажання захоплюватися, оберігати та захищати жінок. Також не було виявлено яскраво виражених маскулінність і фемінність.

За результатами використання другої методики - діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко, було виявлено, що дуже високий рівень перешкод у встановленні емоційних контактів наявний у чоловіків: 20%, а у жінок – це була чверть опитуваних, що свідчить про явні труднощі встановлювати емоційний контакт з людьми. Високий рівень у чоловічої статі займає чверть опитуваних та стільки ж у жіночої половини респондентів, такі результати свідчать про те, що у повсякденному спілкуванні емоції ускладнюють взаємодію з партнерами. Середній рівень серед чоловіків займає 30% та 40% у жінок, що є найвищим результатом та означає, що в опитуваних є певні незначні труднощі. Низький рівень був визначений у чверті хлопців та 10% дівчат, що говорить про відсутні проблеми у встановленні емоційного контакту. Дуже низький рівень виявлено не було.

Кількісні показники результатів використання другої методики надано в таблиці 2.3.2

Кількісні показники виявлення «перешкод» у встановленні емоційних контактів

Рівні	Стать	Кількість осіб, %	Рівні	Стать	Кількість осіб, %
Дуже високий	Ч	20%	Дуже високий	Ж	25%
Високий	Ч	25 %	Високий	Ж	25%
Середній	Ч	30 %	Середній	Ж	40%
Низький	Ч	25%	Низький	Ж	10 %
Дуже низький	Ч	Виявлено не було	Дуже низький	Ж	Виявлено не було

Щодо третьої методики - «Шкала диференційних емоцій» К. Изгарда - було виявлено, що серед фемінних респондентів індекс позитивних емоцій слабо виражений у 20% учасників, помірно виражений у 40%, виражений у 30% і сильно виражений у 30%. У маскулінних опитуваних, на відміну від ремінних, індекс позитивних емоцій слабо виражений лише у 10% респондентів, помірно виражений у 15%, виражений у половини опитуваних, сильно виражений у 25%. Щодо індексу негативних емоцій, серед фемінної частини слабкий індекс займає 25%, помірний 25%, 35% - виражений та 15% - сильно виражений. Серед маскулінної частини опитуваних 25% мали слабкий рівень вираженості, 15% - помірний, 35% - виражений та 25% - сильно виражений. Третя шкала - індекс тривожно-депресивних емоцій - має такі результати: 10% слабо виражений серед фемінних опитуваних, 25% має помірний індекс, 35% - виражений, 30% - сильний. Серед маскулінної частини респондентів у 20% він слабкий, у 20% - помірний, виражений - у 35% та у 25% - сильний.

Щодо андрогенних респондентів, то 30% з них мають слабо виражений індекс позитивних емоцій, 20% - помірний, 30% - високий та у 20% він сильно виражений. Щодо індексу негативних емоцій, то 15% мають слабкий рівень, 35% -

помірний, 25% - виражений та 25% - сильно виражений індекс негативних емоцій. Третя шкала - індекс тривожно-депресивних емоцій - має такі результати: 35% - мають слабо виражений рівень, 30% - помірний, 25% - виражений, та 10% - сильно виражений.

Таблиця 2.3.3

Кількісні показники результатів дослідження шкали диференційних емоцій

Випробовані	Міра емоційних переживань	ШЕ	ІГНЕ	ІТДЕ
Фемінність	Слабка	20%	25%	10%
	Помірна	40%	25%	25%
	Виражена	30%	35%	35%
	Сильна	30%	15%	30%
Маскулінність	Слабка	10%	25%	20%
	Помірна	15%	15%	20%
	Виражена	50%	35%	35%
	Сильна	25%	25%	25%
Андрогінність	Слабка	30%	15%	35%
	Помірна	20%	35%	30%
	Виражена	30%	25%	25%
	Сильна	20%	25%	10%

Відповідно до результатів вище вказаних нами методик, нами була проведена їх математична обробка за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена (Додаток Д), що дає змогу визначити силу та напрямок кореляційного зв'язку між обраними нами ознаками.

Таким чином, як видно з результатів кореляцій, зазначених в Додатку Г та Додатку Д, нами було виявлено існування додатного кореляційного зв'язку між

гендерними особливостями та емоційною сферою особистості в юнацькому віці на рівні $p \leq 0,01$.

Виходячи із цього, можна дійти до висновку, що гендерні особливості впливають на емоційну сферу особистості, та з кореляцій ми бачимо, що невміння управляти емоціями пов'язано із шкалою «домінування негативних емоцій», та із шкалою «небажання зближатися з людьми».

2.4. Практичні рекомендації щодо вдосконалення емоційної сфери особистості в юнацькому віці

Відповідно до результатів проведених нами методик, зважаючи на високі показники невміння респондентів управляти емоціями та домінування негативних емоцій нами було розроблено рекомендації щодо покращення якості емоційних проявів особистості в юнацькому віці.

Розглядаючи низький рівень уміння управляти емоціями, можемо говорити про ймовірність низького рівня емоційного інтелекту, що впливає на низку факторів, таких як професійне вигорання, низька самооцінка, відсутність стресостійкості та низький рівень асертивності, що, своєю чергою, впливає на якість життя.

Говорячи про розвиток емоційного інтелекту в осіб юнацького вік, не варто забувати про психологічну підтримку – те, що покликані здійснювати психологи, виконувати цілеспрямовану дію, в процесі якої психолог, спираючись на можливості людини, знаходить адекватні та ефективні способи для підтримки її емоційної сфери. Таким чином, завдання – надати знання щодо розвитку емоційного інтелекту та допомогти із розв'язанням емоційних складнощів, з якими особистість не в змозі впоратись самотійно.

Для цього, психолог має володіти знаннями уміннями та навичками із загальної психології, психології сфери особистості, також має вміти виявляти проблему, що вимагає психологічного підходу, визначати сильні та слабкі сторони юнацького віку та їхні можливості.

Молоді можна порекомендувати вправи, що стимулюють і сприяють розвитку емоційного інтелекту:

Вправа 1. «Щоденник емоцій»

Протягом дня записуйте всі свої емоції та події, які їх викликали. Мета: краще зрозуміти себе, навчитися відстежувати емоції. Для візуалізації можна використовувати фломастери для позначення кольору емоцій.

Вправа 2.

Опустіть голову, опустіть плечі і, дивлячись в підлогу, сумним голосом скажіть: «Я успішна людина, у мене все виходить ...» Потім підніміть руки вгору, дивлячись в небо з піднятим підборіддям, розправте спину і скажіть впевненим голосом: «Я невдаха, у мене все йде шкереберть, нічого не виходить...»

Що ви відчули? Виявляється, мозок не розуміє слів, а ось міміка і жести посилають сигнали в підкірку мозку, і ми починаємо відчувати те, що транслює тіло.

Тепер, коли ви відчули різницю, протягом двох тижнів приймайте «позу лідера» хоча б на пару хвилин в день. На третій тиждень ви побачите, як змінився світ навколо.

Вправа 3. Розвиток емпатії

Для цієї вправи вам буде потрібен напарник. Це може бути родич, друг, колега або просто людина, яка готова вам допомогти і виділити 20 хвилин свого часу. Виберіть зручне місце і спокійну атмосферу. Продумайте тему вашої бесіди і послідовність обговорення.

Через 5 хвилин після початку розмови поставте себе подумки на місце співрозмовника. Відчуйте все, що може зараз його хвилювати, зокрема, емоційні імпульси. Тримайте свою увагу в фокусі, запам'ятовуйте кожне почуття.

Через 10 хвилин подумки перемістіть себе в позицію спостерігача. Зробити це буде простіше, якщо ви уявите, що дивитесь на бесіду наче з верхнього кута кімнати. Зверніть увагу, як змінилися ваші реакції на слова, наскільки уважно ви слухаєте співрозмовника. Багато хто говорить, що при цьому загострюється сприйняття: якщо до цього їм начебто демонстрували кіно поганої якості, то тепер з'являються яскраві фарби, фокус і різкість.

Повторюйте цю вправу як мінімум раз у тиждень. Навичка емпатії напрацьовується.

Висновки до другого розділу

У другому розділі наукової роботи було описано організаційно- методичні складові проведення емпіричного дослідження, результати діагностики гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці, зроблено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів, представлено рекомендації чоловікам і жінкам щодо підтримки емоційної рівноваги, розвитку емоційного інтелекту.

Результати проведеного нами емпіричного дослідження обумовлюють висновки до другого розділу дипломної роботи.

1. Аналіз результатів емпіричного дослідження дозволяє констатувати наявний кореляційний зв'язок між емоційною сферою особистості та гендерними особливостями.
2. Отримані результати використання методик показують, що стать не впливає на емоційну сферу особистості. Більшість досліджуваних чоловіків виявились із вираженою андрогінністю, 10% - з вираженою маскулінністю та інші 10% - з вираженою фемінністю. Серед жінок 75 % мали виражену андрогінність, 25 % - виражену фемінність, маскулінних жінок виявлено не було. Щодо встановлення емоційних контактів, то 20% чоловіків мають дуже високий рівень труднощів, 25% - високий, 30% - середній рівень, 25% - низький рівень встановленню емоційних контактів. Серед жінок 25% мають дуже високий показник, також 25% має високий, майже половина мають середній рівень, 10% мають низький рівень встановлення емоційних контактів.
3. Надані нами рекомендації дадуть змогу підтримувати емоційну рівновагу, покращити загальний психологічний та емоційний стан чоловіків та жінок, емоційний інтелект.

4. За результатами дослідження нами було виявлено існування додатного кореляційного зв'язку між гендерними особливостями та емоційною сферою особистості в юнацькому віці на рівні $p \leq 0,01$.

ВИСНОВКИ

Під час написання роботи перед нами було поставлено ряд завдань, вирішення яких дозволяє зробити загальні висновки.

Основою визначення означеної проблематики є розуміння емоційної сфери як чуттєвої, пристрасної сфери психіки, в якій виникають і живуть емоційні феномени – емоції та почуття індивіда, емоційні властивості, реакції та стани. За словами С. Л. Рубінштейна, психічні процеси у своїй цілісності – не тільки пізнавальні, а й «афективні», емоційно-вольові, що виражають не тільки знання про явища, а й відповідне ставлення, тому ми можемо розглядати емоційну сферу як складову афективної сфери.

Виявлено різні підходи щодо трактування природи емоцій, їх місця в психологічній структурі особистості: біхевіоризм: поняття «емоція» не є досить значимим, пропонується використання поняття «активація»; психоаналіз З.Фрейда: емоції є єдиною спонукальною силою психічного життя на основі інстинктивних відчуттів, його ж послідовники розглядали афект як інтрапсихічний фактор, який здатний пробуджувати фантазії людини; гуманістична психологія: сконцентрованість на природній взаємодії емоцій з підсистемами особистості, вільному розкритті переживань.

Концептуальну основу дослідження складають виявлені у науковій літературі прояви гендерних особливостей в емоційній сфері особистості. З'ясовано, що емоційна сфера не є обумовлена гендерними особливостями і залежно від статі прояв емоційної сфери не пов'язаний один з одним. Ми розглянули поєднання чоловічого і жіночого з різних сторін. Маскулінність і фемінність порівнювали і пояснювали, не взаємопов'язуючи один з одним. Також ці якості розглядалися так, що якщо віддаляється від одного, то умовно приближається до протилежного, наприклад, що відводить від мужності, автоматично наближає до жіночності пояснюючи незалежність один від одного, вважаючи, що кожна людина може мати якісь маскулінні й фемінні ознаки.

Враховуючи прояв гендерних особливостей та з метою визначення оптимального діагностичного інструментарію для дослідження особливостей гендерних прояву даного явища, нами було обрано наступні напрямки дослідження:

- виявлення гендерної належності осіб;
- дослідження «перешкод» у встановленні емоційних контактів у чоловіків та жінок;
- вивчення диференціації прояву емоцій.

Для реалізації цих завдань було використано такі методики: для виявлення особливостей психологічної статі особистості - методика С. Бем «Маскулінність-фемінність»; для дослідження емоційної сфери чоловіків і жінок - методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів» за В. В. Бойко; для виявлення видів емоцій - «Шкала диференційних емоцій» К. Ізгарда.

За результатами констатувального експерименту був виявлений кореляційний зв'язок у взаємозалежності між проявами емоційної сфери та гендерних особливостей.

Виявлені низькі показники встановлення емоційних контактів серед жіночої та чоловічої статі, що зумовлюють необхідність розробки та впровадження в практику конкретних практичних рекомендацій щодо вивчення гендерних особливостей прояву емоційної сфери особистості в юнацькому віці.

Узагальнюючи все вищесказане, ми можемо стверджувати, що прояв емоційної сфери особистості в юнацькому віці певною мірою зумовлюються гендерними особливостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кокун О. М. Психофізіологія. Навчальний посібник. – К: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с.
2. Вікова психологія: навч. посібник / О. В. Алпатова. – К. : НАУ, 2017. – С. 140.
3. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Ж. Пиаже. – М. : Межд. пед. академия, 1994. – С. 680.
4. Рубинштейн С. Основы общей психологии : В 2 т. М., 1989.
5. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2007. – С. 256.
6. Изард К. Психология эмоций. СПб., 2000.
7. Берн Ш.М. Гендерная психология: Учебник / Ш. М. Берн. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2001. – С. 320.
8. Заброцький М. М. Основи вікової психології: Навчальний посібник / М.М. Заброцький. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2003. – С. 112.
9. Васютинський В.О. Владно-підвладні аспекти статево-рольової і гендерної взаємодії / В. Васютинський // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №7. – С. 21.
10. Геодакян В. А. Дальнейшее развитие генетико-экологической теории дифференциации полов. В сб.: Математические методы в биологии, Киев, Наукова думка, 1982б, С. 46.
11. Палій А. А. Диференціальна психологія : навч. посіб. / А. А. Палій. - Київ: Академвидав, 2010.
12. Реан А.А. Психология изучения личности: Учеб. пособие. – СПб.: Изд-во В.А. Михайлова, 1999.
13. Кочарян А. С. Личность и половая роль: Симптомокомплекс маскулинности/фемининности в норме и патологии. - Х.: Основа, 1996. – С. 127.
14. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві // За ред. Ю.І. Саєнка. - Київ: ВАІТЕ, 2007. – С. 143.

15. Говорун Т.В. Гендерна психологія: [Навч. посібник] / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – К.: „Академія”, 2004. – С. 308.
16. Басова, М. М. Гендерные особенности поведения личности руководителя в управленческой деятельности / М. М. Басова, И. В. Грошев // Социально-экономические явления и процессы. — 2010. — № 2. — С. 20.
- 18) Берн Ш. Гендерная психология.- СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. С. 320.
17. Практикум по гендерной психологии/Под ред И.С.Клециной. СПб.: Питер, 2003.
18. Визгина А. В., Пантилеев С. Р. Проявление личностных особенностей в самоописаниях мужчин и женщин // Вопросы психологии, 2001, № 3. – С. 90.
20. Говорун Т.В., Шарган О.М. Психологічні аспекти гендерної дискримінації // Психологія. Зб. наук. праць. Вип. III. – К., 1998. С. 3.
21. Титаренко Т. Поняття „стать” у психології особистості // Психолог. – 2003. – лютий № 6.
22. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. – СПб.: Питер, 2002. – С. 544.
23. Кон И.С. Психология половых различий // Вопросы психологи. – 1981. - №2. – С. 47.
24. Мищеркина Е.Ю. Социокультурная концептуализация маскулинности // Вопросы психологии – 2002.- №5. – С.28.
25. Хвостов А.А. Гендерные особенности организационного поведения. // Вопросы психологии. / А.А. Хвостов//– 2004, №3, С. 29.
26. Русалов В. М. Биологические основы индивидуально-психологических различий. /В.М. Русалов// – М.: Наука, 1979. – С. 352.
27. Батурина Г. И. Эмоции и чувства как специфическая форма отражения действительности / Г. И. Батурина. – Иваново : Изд-во пед. ин-та, 2003. – С. 411.
28. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии. Проблемы эмоций. Вопросы психологии / Л. С. Выготский. – Сб. соч. Т. 5. – М. : Педагогика, 1983. – С. 476.
29. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2007. – С. 783.

30. Мясищев В. Н. О взаимосвязи общения, отношения и отражения как проблемы общей и социальной психологии // Тезисы симпозиума: Социально-психологические и лингвистические характеристики форм общения и развития контактов между людьми / В. Н. Мясищев. – СПб. : Питер, 1998. – С. 128.
31. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. – К. : Лыбидь, 1990. – С. 191.
32. Вилюнас В. К. Психология эмоций / В. К. Вилюнас. – СПб. : Питер, 2006. – С. 288.
33. Маклаков А. Г. Общая психология / А. Г. Маклаков. – М. : Питер, 2009. – С. 582.
34. Якобсон П. М. Психология чувств и мотивации / П. М. Якобсон. – М. : Изд-во «Ин-т практ. психологии»; Воронеж : МОДЭК, 1998. – С. 304.
35. Мухина В. С. Возрастная психология / В. С. Мухина. – М. ИЦ «Академия», 2000. – С. 432.
36. Автоматизированный подход к решению задачи определения эмоциональных реакций человека / [Заболеева-Зотова А.В., Розалиев В.Л., Бобков А.С., Федоров О.С.] // Известия Волгоградского государственного технического университета. — Вып. 8. — Том 6. — 2010. — С. 51.
37. Бобков А.С. Модели и методы определения эмоционального состояния человека на основе автоматизированной обработки и анализа видеoinформации: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня техн. наук: спец. 05.13.01 «Системный анализ, управление и обработка информации (информационно-вычислительное обеспечение)» / Бобков Артем Сергеевич; [Место защиты: Ин-т систем. анализа РАН]. — М., 2013. — С. 24.
38. Елисеев О.П. Практикум по психологии личности / О.П. Елисеев. — СПб.: Питер, 2003. — С. 226.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Запитальник Сандри Бем з вивчення фемінності – маскулінності

Випробуваному дається інструкція: «Відзначте в списку ті якості , які, на Вашу думку, є у Вас ».

Перелік якостей

- 1) Віра в себе;
- 2) вміння поступатися;
- 3) здатність допомогти;
- 4) схильність захищати свої погляди;
- 5) життєрадісність;
- 6) похмурість;
- 7) незалежність;
- 8) сором'язливість;
- 9) совісність;
- 10) атлетичного;
- 11) ніжність;
- 12) театральність;
- 13) напористість;
- 14) падкість на лестощі;
- 15) успішність;
- 16) сильна особистість;
- 17) відданість;
- 18) непередбачуваність;
- 19) сила;
- 20) жіночність;
- 21) надійність;
- 22) аналітичні здібності;
- 23) вміння співчувати;
- 24) ревнивість;
- 25) здатність до лідерства ;
- 26) турбота про людей;
- 27) прямота, правдивість;
- 28) схильність до ризику;
- 29) розуміння інших;
- 30) скритність;
- 31) швидкість у прийнятті рішень;
- 32) співчуття;
- 33) щирість;
- 34) самодостатність (покладатися тільки на себе);
- 35) здатність втішити;
- 36) марнославство;
- 37) владність;
- 38) тихий голос;
- 39) привабливість ;
- 40) мужність;
- 41) теплота, сердечність;
- 42) урочистість, важливість;
- 43) власна позиція;
- 44) м'якість;
- 45) вміння дружити;
- 46) агресивність;
- 47) довірливість;

ЗАКІНЧЕННЯ ДОДАТКУ А

- 48) малорезультативну;
- 49) схильність вести за собою;
- 50) інфантильність;
- 51) адаптивність, приспособливаемість;
- 52) ідвідуалізм;
- 53) нелюбов до вживання лайок;
- 54) несистематичність;
- 55) дух змагання;
- 56) любов до дітей;
- 57) тактовність;
- 58) амбітність, честолюбство;
- 59) спокій;
- 60) традиційність, схильність умовностей.

Результати випробуваного (відмічені їм характеристики) порівнюються з ключем, і за кожне збіг нараховується один бал.

Ключ:

Маскулінність (номери питань): 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58;
Фемінінність (номери питань): 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.

Методика діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів за В.В. Бойко

Текст опитувальника:

1. Зазвичай наприкінці робочого дня па моєму обличчі помітна втома.
2. Трапляється так, що при першому знайомстві емоції заважають мені справити більш сприятливе враження па партнерів (розгублююся, хвилююся, усамітнююсь, або, навпаки, багато розмовляю, перезбуджуюся, поводжуся неприродно).
3. У спілкуванні мені часто бракує емоційності, виразності.
4. Мабуть, для оточуючих я занадто строгий.
5. В принципі, я проти того, щоб зображувати чемність, якщо тобі цього не хочеться.
6. Я зазвичай вмію приховувати від партнерів спалахи емоцій.
7. Часто у спілкуванні з колегами я міркую про щось своє.
8. Бувають випадки, коли я хочу виразити партнеру емоційну підтримку (увагу, співчуття, співпереживання), але він цього не відчуває, не сприймає.
9. Найчастіше мої очі або вираз обличчя видають заклопотаність.
10. У діловому спілкуванні намагаюся не виявляти своїх симпатій до партнерів.
11. Всі мої неприємні переживання зазвичай видно па моєму обличчі.
12. Якщо я захоплююся розмовою, то міміка обличчя стає занадто виразною, експресивною.
13. Мабуть, я дещо емоційно скутий, стиснутий.
14. Зазвичай я перебуваю у стані нервового напруження.
15. Зазвичай я відчуваю дискомфорт, коли доводиться обмінюватися рукостисканням в діловій обстановці.
16. Іноді близькі люди зупиняють мене: «Розслаб м'язи обличчя, не скривлюй губи, не зморщуй лоба».
17. Розмовляючи, я занадто жестикулюю.
18. Зазвичай у повій ситуації мені складно бути розкутим, природним.
19. Мабуть, моє обличчя має сумний чи занепокоєний вигляд, хоча на душі спокійно.
20. Мені дещо важко дивитися в очі, спілкуючись з незнайомою людиною.
21. Якщо я захочу, то мені завжди вдається приховати свою ворожість до неприязної людини.
22. Мені часто буває чомусь весело без будь-якої причини.
23. Мені дуже просто зробити за своїм бажанням або на замовлення різні міміки обличчя: зобразити радість, сум, радощі, переляк, відчай та ін.
24. Мені казали, що мій погляд важко витримати.
25. Мені щось заважає виразити теплоту, симпатію до людини, навіть якщо відчуваю це до неї.

Шкала диференціальних емоцій

1	1	Уважний	12345
	2	Сконцентрований	12345
	3	Зібраний	12345
2	4	Стан насолоди	12345
	5	Щасливий	12345
	6	Радісний	12345
3	7	Здивований	12345
	8	Вражений	12345
	9	Шокований	12345
4	10	Похмурий	12345
	11	Сумний	12345
	12	Зломлений	12345
5	13	Оскаженілий	12345
	14	Гнівний	12345
	15	Лютий	12345
6	16	Відчуваю неприязнь	12345
	17	Відчуваю відразу	12345
	18	Відчуваю огиду	12345
7	19	Презирливий	12345
	20	Зневажливий	12345
	21	Гордовитий	12345
8	22	Зляканий	12345
	23	Боязливий	12345
	24	Стан паніки	12345
9	25	Сором'язливий	12345
	26	Боязкий	12345
	27	Конфузливий	12345
10	28	Стан жалю	12345
	29	Винуватий	12345
	30	Стан розкаяння	12345

Індекс позитивних емоцій _____

Індекс гострих негативних емоцій _____

Індекс тривожно-депресивних проявів _____

Кореляції

		Маскулінність	Фемінність	Неадекватний прояв емоцій	Негнучкість нерозвиненість емоцій
Маскулінність	Корреляція	1	-,489**	,180	-,403**
	Пирсона				
	Знч.(2-сторон)		,001	,266	,010
	N	40	40	40	40
Фемінність	Корреляція	-,489**	1	,042	,119
	Пирсона				
	Знч.(2-сторон)	,001		,799	,465
	N	40	40	40	40
Неадекватний прояв емоцій	Корреляція	,180	,042	1	,099
	Пирсона				
	Знч.(2-сторон)	,266	,799		,542
	N	40	40	40	40
Негнучкість нерозвиненість емоцій	Корреляція	-,403**	,119	,099	1
	Пирсона				
	Знч.(2-сторон)	,010	,465	,542	
	N	40	40	40	40

	ляції							
	Знч.	і8	,544	,273	,007		,007	,000
	(2-	41						
	стор							
	он)							
	N	40	40	40	40	40	40	40
Негативні.емо	Кое	-	-,095	-,323*	-,081	,419**	1,000	,430**
ції	фіціє	,0						
	нт	66						
	коре							
	ляції							
	Знч.	,6	,560	,042	,620	,007		,006
	(2-	84						
	стор							
	он)							
	N	40	40	40	40	40	40	40
Коефіцієнт.са	Кое	-	,127	-,219	-,437**	,741**	,430**	1,000
мопочуття	фіціє	,0						
	нт	61						
	коре							
	ляції							
	Знч.	,7	,434	,174	,005	,000	,006	
	(2-	10						
	стор							
	он)							
	N	40	40	40	40	40	40	40